

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בנים כשתילי זרעים סביב לשלחנם,
הכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזדעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת בשלה

אותיות יד • טו • יט

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר

נחמן מיכאל נחמני זלה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני

נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'
נתרם
לעילוי נשמת

אבי היקר
אברהם בן אסתר
כהן ז"ל
גלב"ע י"ב תשרי תש"פ
תנ"צ.ג.ב.ה.

הוקדש ע"י בנו
זכות הצחבר יעמוד לו
הצלחה ולברכה
בכל משאלות לבו ובכל צרכיו

לשוחפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון
ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

י"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"ג ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרובנטל (17) סניף 635
מספר החשבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו מן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

זכות הצדיק ודביו תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומוני ועל טוב טלה
מהבטחות
בהקדמת ספריו.

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעמיק ברבתי רבנו ולבארם כראוי עד היכן שששנת ידנו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין בכוונתנו כולל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ודעונו, ובראי לא לקבוע כשה שנתכב שזה הפירושו המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים ה"י, שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותנו הקדמונים, בודאי לא על רבנו הקדוש ז"ע יהיה תלונתכם בו אם עלינו, ובקשתנו שטוהה לטי מאלומדים אשר יכן וימצא פירושים ודרכים וותרי דאויים בהבנת דברי רבנו, אא מנטי שמיצאם לרדנו ככרי שנוכל לתקנם ולשלבם במהרורות הבאות, ובוה יהיה הלקו עמנו בזיכוי הרבים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פְּרִשְׁת בְּשִׁלַּח

יד

פְּסוּק (שמות טו, כו), 'כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר כִּי אָנִי ה' רִפְאֶה'. פְּתַב הַשְּׁלֶחָן עָרוֹף שְׁמָתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ חֲשֵׁן מִשְׁפָּט סִימָן ת"כ סְעִיף כ"א, אִם

פסוק 'כל'
המחלה אשר
שמתי
במצרים לא
אשים עליך כי
אני ה' רפאך

זָרַע שְׁמוֹנוֹן הַמְּבֹאָר

יד

ביאור הפסוק 'כל המחלה וגו' לא אשים עליך כי אני ה' רפאך' בשני דרכים

ובגמרא (סנהדרין קא, א) הקשו בלשון הפסוק, שבתחילה אמר שלא ישים עלינו מחלות, ואחר כך אמר 'כי אני ה' רפאך', והרי אם לא ישים עלינו שום מחלה, אין אנו צריכים לרופא.

ויש לתרץ, על פי מה שכתב השלחן ערוף בהשן משפט סימן ת"כ סעיף כ"א,^א בענין מה שהמזיק לחבירו בגופו, חייב לשלם לו 'ריפוי' - תשלומי רפואתו,^ב שאם אָמַר לוּ הַמְּזִיק לְנִיזֵק, אָנִי בַעֲצָמִי

הקב"ה אינו שם עלינו מחלה, מפני שהחובל בחבירו אינו יכול לרפאותו

כתוב בפסוק (שמות טו, כו),^א 'כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׁמָתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אָנִי ה' רִפְאֶה'. ומשמע מלשון הפסוק, שהקב"ה מבטיחנו, שלא ישים עלינו מחלה, מפני שהוא הרופא העשוי לרפאות אותנו. ויש לדקדק, איזו נתינת טעם יש במה שהקב"ה הוא המרפאנו, שמחמת כן הוא לא ישים עלינו שום מחלה.^ב

צִיּוּנִים וּמִקּוּדוֹת

את כל מדוי מצרים. כיון שחזורין לפני בתשובה, הריני מרפאם, שהרי דבר תורה שנתתי לכם, הם חיים לכם, הם רפואה לכם, וכן הוא אומר (משלי ד, כב) 'כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא', ע"כ. ובתרגום יונתן פירש כפירוש הראשון של רש"י, וזה לשונו (על פי כתר יונתן), אם שמוע תשמע נקבל תקבל למאמרו של ה' אלווקין, והישר בעיניו תעשה והאזנת למצוותיו ושמרת כל חוקיו, כל מחלות רעות ששמתי על מצרים לא אשים עליך. ואם תעברו על דברי התורה, ונשלחים עליך, אם תשובו אסירם ממך כי אני הוא ה' רופאך, ע"כ. והוא בגמרא (סנהדרין שם) ובתורת חיים (שם ד"ה וכו'). ג. לשון השו"ע, אמר לו המזיק, אני ארפא אותך, או יש לי רופא שמרפא בחנם, אין שומעין לו, אלא מביא רופא אומן ומרפאו בשכר. ד. פירוש, החובל בחבירו, חייב בחמשה דברים, והם, נזק, צער, רפוי, שבת ובושת (ב"ק פג, ב). וריפוי, נלמד ממה שכתוב (שמות כא, יט) 'רק שבתו יתן ורפא ירפא'. והיינו שהמזיק ישלם לניזק את שכר הרופא,

א. לשון הפסוק, 'ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצוותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך'. ב. וכן הקשה באלשיך על פסוק זה (קושיא ח') וזה לשונו, 'אומרו אני ה' רופאך', כי אין זה נתינת טעם אל מה שלא ישים מחלת מצרים, עכ"ל. ונראה, שכבר נשמר רש"י מקושיא זו, שפירש וזה לשונו, 'לא אשים עליך, ואם אשים, הרי היא כלא הושמה, כי אני ה' רופאך, וזה מדרשו (עיין סנהדרין קא, א). ולפי פשוטו 'כי אני ה' רופאך', ומלמדך תורה ומצוות למען תנצל מהם, כרופא הוה האומר לאדם אל תאכל [דבר זה פן יביאך לידי חולי זה], ע"כ. ועוד מצינו ביאור לשון הכתוב, במדרש שכל טוב (שם) וזה לשונו, ומכיון דכתיב 'לא אשים עליך', מה תלמוד לומר 'כי אני רופאך', אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור להם לישראל, כל זמן שהן שומעין כל מצוותי, ואין עוברין על אחת מהן, אינן נזוקין כלל, כיון שעוברין הריני מכה אותם, שנאמר (דברים כח, ט) 'והשיב בך

וְלָכֵן אֵינּוּ חוֹבֵל בְּנוֹ, וְהִינוּ הַטַּעַם שֶׁלֹּא
אֲשִׁים עֲלִידָה כָּל הַמַּחֲלָה וְכו', מִפְּנֵי כִּי
אֲנִי ה' רִפְאֵד.

וְזָהוּ טַעַם הַמִּדְרָשׁ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה
(פרשה ד, א, ה), עַל הַפְּסוּק (שם ד, ה)

אָמַר לוֹ הַמְזִיק, אֲנִי אֲרַפָּא אוֹתְךָ, אֵין
שׁוּמְעִין לוֹ, אֶלָּא מִבֵּיא רוּפָא אֲמֵן
וּמְרַפָּאהוּ בְּשִׁבְרָה, עכ"ל. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא הוּא רוּפָא שְׁלָנוּ, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם
יִחַבֵּל בְּנוֹ, הוּא אֵינּוּ יִכּוֹל לְרַפְּאוֹתֵנוּ,

זרע שמישון המבאָר

אחבול בכך לא אוכל לרפאותך, לכן
מתחילה לא אשים עליך מכה ומחלה.
ובזה מבואר, שאכן 'פי אני ה' רפאָד',
היא נתינת טעם למה שהבטיח הקב"ה שלא
ישים עלינו שום מחלה מהמחלות ששם על
המצריים. וכמו כן אין להקשות, שאם לא
ישים עלינו מכה, אין אנחנו צריכים לרופא,
ולמה הוצרך לומר 'פי אני ה' רפאָד'. לפי
שכך הוא פירוש הפסוק, שהרי אם אחבול
בך, אצטרך אני להיות הרופא שלך, והרי זה
אי אפשר, לפיכך כבר מתחילה לא אשים
עליך מחלה ומכה.

הקב"ה מקדים רפואה למכה,
שלא יצטרך לרפאותנו אחרי שיכנו

וְזָהוּ גַם כֵּן טַעַם הַמִּדְרָשׁ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים
רַבָּה (פרשה ד, א, ה)¹, עַל הַפְּסוּק (שם ד, ה) 'שְׁנֵי

אֲרַפָּא אוֹתְךָ בַּחֲנַם, לְפִי שֶׁאֵין רוּפָא, וְלֹא
אִשְׁלַם שִׁכְרָה בְּשִׁבְלֵי רוּפָא אַחֲרַי, אֵין
שׁוּמְעִין לִי - אֵין הַנִּיזָק חַיִּיב לְקַבֵּל אֶת
דְּבָרָיו וְלְהִתְרַפְּאוֹת מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ
שֶׁל הַנִּיזָק, שְׁמִי שֶׁהַזִּיקוּ יִרְפָּאֵהוּ. אֶלְפֵּי
הַמְזִיק מִבֵּיא רוּפָא אֲמֵן וּמְרַפָּאהוּ בְּשִׁבְרָה
- וְהַמְזִיק חַיִּיב לְשַׁלֵּם אֶת שִׁכְרָה הַרוּפָא,
עכ"ל. וְהִרִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא
הַרוּפָא שְׁלָנוּ, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם יִחַבֵּל בְּנוֹ,
הוּא אֵינּוּ יִכּוֹל לְרַפְּאוֹתֵנוּ, לְפִי שֶׁאֵין
הַמוּכָה חַפֵּץ שִׁירְפָּאנוּ מִי שֶׁהִכָּה בוֹ, וְלָכֵן
כִּבֵּר מִתְחִילָה אֵינּוּ חוֹבֵל בְּנוֹ, וְהִינוּ הַטַּעַם
שֶׁיִּשְׂאָ אֲשִׁים עֲלִידָה כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי
בְּמִצְרַיִם וְכו', מִפְּנֵי כִּי אֲנִי ה' רִפְאֵד -
אֵין הוּא הַרוּפָא הַעוֹמֵד לְרַפְּאוֹתְךָ, וְאִם

ציונים ומקורות

ככמה מקומות, דכל זמן שישאל זכאין, באין להם
כל השפעות על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו, ולא
על ידי ממוצע. וזה הוא כוונת הפסוק, 'אם שמעו
תשמע וגו' והישר בעיניו תעשה כל המחלה אשר
שמתי במצרים לא אשים עליך, והטעם 'כי אני ה'
רופאך', כלומר, דהא אין לך רופא, אלא אני הוא
ולא אחר, ועל פי הדין יהיה אסור לי לרפאות אותך,
לכן ילא אשים עליך'. זו לשון המדרש, רבא
בשם רבי שמעון, בשר דום אין מקדים רטייה עד
שרואה המכה. אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן,
אלא מקדים הרטייה ואחר כך הוא מכה, דהא הוא
דכתיב (ירמיהו לג, ו) 'הנני מעלה לה ארוכה ומרפא
ורפאתים וגו', וכתיב (הושע ז, א) 'כרפאי לישראל',
אמר הקדוש ברוך הוא באתי לרפאות עונותיהן של
ישראל, ונגלה עון אפרים ורעות שומרון, אבל
אומות העולם מכה אותן ואחר כך מרפאן, שנאמר
(ישעיהו יט, כב) 'ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא, נגוף
על ידי אהרן, ורפוא על ידי משה, ע"כ. והלשון
שמביא רבינו דומה יותר, לנוסח שהובא בגמרא

כמו שפירשו בתרגום אונקלוס וברש"י. זהו
לשון הגמרא (ב"ק פה, א), ואי אמר ליה, אסייך אנא
[אם אמר לו המזיק לניזק, אני אהיה הרופא שלך],
אמר ליה, דמית עלי כאריא ארבא [היות ואתה
חבלת בי, אם אתה בעצמך תטפל בי לרפאותי, הרי
זה כאילו מטפל בי אריה שאורב להכות ולטרוף,
ואין אדם מתרפא בכך, כי צריך שיהיה לחולה נחת
רוח מן הרופא. רא"ש (שם פ"ח סימן א)].
ו. כדברי רבינו ובהרחבת דברים, מובא בספר חנוכה
התורה (להרבי ר' העשיל מקראקא זצ"ל, בשלח ד"ה
בפסוק ויאמר), וזה לשונו, בפסוק 'ויאמר אם שמעו
תשמע וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא
אשים עליך כי אני ה' רופאך. הקושיא ידוע, אם
לא יחלה, למה יהיה צריך לרופא. ויש לומר,
דהפירוש כך הוא, על פי מה דאיתא במסכת בבא
קמא (דף פה, א), וכן פסקו כל הפוסקים, בחובל
בחבירו שצריך ליתן לו דוקא שכר הרופא. אבל אם
החובל בעצמו הוא רופא, אינו יכול לומר אני ארפא
אותך, ואסור לרפאותו, כמבואר שם. והנה איתא

וְאַחַר כֵּן מָרְפָּא, שְׁנַאמַר וְכוּ, עב"ל.
מִשּׁוּם דְּעַל פְּרַחְדָּ שְׂרִיד לְבִרְא הַרְפוּאָה
קָדָם הַמְּכָה, כְּדִי שְׁתַּבֵּא מֵאֲלֵיהָ, דְּלֵאחַר
שְׁהִכְהָ אוֹתָם, הִנֵּה הוּא הַרְפוּאָה, וְהוּא
אֵינוֹ יָכוֹל לְרַפְּאוֹתָם, אִם שְׂרִיצוּ בּוֹ הֵם
בְּעֵצָמָם. וְזוֹהִי פְּנִיַת הַפְּתוּב (יִמְעִיהוּ יו, יד),

'שְׂנִי שְׂרִיד', וְנִגְנַף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגְנַף
וְרַפּוּא' (ישעיהו יט, כב), אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, אִין
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכָה אֶת יִשְׂרָאֵל אֱלָא
אִם בְּן בּוֹרָא לְהֵם רְפוּאָה תַּחְלָה,
שְׁנַאמַר (הושע ז, א) 'כְּרַפְּאֵי יִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה
הָאֱמוּנוֹת הָעוֹלָם, מִתַּחְלָה מְלָקָה אוֹתָם

מאמרים ז"ל
אין הקדוש
ברוך הוא
מכה את
ישראל אלא
אם בן בורא
להם רפואה
תחלה

זרע שמשון המבאר

והרי גם בלא שיקדים הרפואה, יוכל לברוא
להם את הרפואה, מיד לאחר הבאת המכה.
אמנם, על פי דברינו דלעיל, יש לבאר
דברי המדרש, מִשּׁוּם דְּעַל פְּרַחְדָּ לִישְׂרָאֵל
צְרִיד הַקַּב"ה לְבִרְא אֶת הַרְפוּאָה קָדָם
שִׁיבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הַמְּכָה, כְּדִי שְׁכַאשֵׁר תְּבוּא
עֲלֵיהֶם הַמְּכָה, תְּבִיא לְהֵם הַרְפוּאָה הַמוֹכַנַת
לָכֵן, מֵאֲלֵיהָ, וְכִיכּוֹל לֹא יִצְטַרֵךְ הַקַּב"ה
בְּעֵצָמוֹ לְטַפֵּל בְּרַפּוּאוֹתָם, דְּאִילוּ אִם יִבְרָא
הַרְפוּאָה, רַק לְאַחַר שְׁהִכְהָ אוֹתָם, הִנֵּה נִמְצָא
שֶׁהוּא - הַקַּב"ה בְּעֵצָמוֹ הַרְפוּאָה הַמְטַפֵּל
בְּרַפּוּאוֹתָם, וְהָרִי הוּא בְּעֵצָמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל
לְרַפְּאוֹתָם בְּעַל כְּרַחֵם, לְפִי שֶׁהַדְּרָךְ הוּא
שְׂאִין הַמוֹכָה חִפְץ שְׂמִי שֶׁהִכָּה אוֹתוֹ יִהְיֶה
רַפּוּאָה, שְׂאִין נוֹחַ לוֹ בַּכֵּךְ.

ישראל חפצים ברפואת הקב"ה אף שהוא הכה אותנו

אלא אם שְׂרִיצוּ בּוֹ הֵם בְּעֵצָמָם - שאם
ישראל עצמם יאמרו שהם מסכימים
שהקב"ה ירפא אותם, הרי הוא הרופא
המוכן להם, ואכן ירפאם הקב"ה.

ציונים ומקורות

לומר דמית עלי כארי ארכא', וכסברת הגמרא (ב"ק
סז), שהרי עדיין לא הכה אותם. ואחרי שכבר נבראה
הרפואה, הרי זה דומה לרופא שמייצר תרופה
והחולה משתמש בה מבלי ידיעת הרופא. והרי זו
כמעשה החולה עצמו, ולא מעשה הרופא. ויש
להקשות, שאם כן שאם הקב"ה מקדים בריאת
הרפואה, הוא יכול להביא עלינו מכות ח"ו, אם כן
שוב חזרה למקומה הקושיא, שכי אני ה' רופאיך,
אינו נתינת טעם לכל המחלה לא אשים עליך, שהרי
אף שהקב"ה הוא הרופא, מכל מקום הוא יכול
להביא עלינו את המכה על ידי שיקדים לה את
בריאת הרפואה. ויש לומר, שאם יקדים הקב"ה

שדרשו על הפסוק (ישעיהו יט, כב) "וְנִגְנַף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגְנַף וְרַפּוּא' אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, אִין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכָה אֶת יִשְׂרָאֵל, אֱלָא אִם בְּן בּוֹרָא לְהֵם רְפוּאָה תַּחְלָה - לפני שהוא מביא עליהם את המכה, שְׁנַאמַר (הושע ז, א) 'כְּרַפְּאֵי יִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֲפֻרַיִם' - בתחילה בורא הקב"ה לישראל את הרפואה מהמכה העתידה לבוא עליהם, ככתוב 'כְּרַפְּאֵי יִשְׂרָאֵל', ורק לאחר מכן הוא מכה אותם על חטאייהם, וְנִגְלָה עֲוֹן אֲפֻרַיִם', שמתגלה חטאם על ידי מכה זו. אֱבָל אֲצַל הָאֱמוּנוֹת הָעוֹלָם - הגוים, הוא להיפך, שמתחלה הקב"ה מְלָקָה - מכה אותם על חטאייהם, וְרַק לְאַחַר כֵּן הוּא מְרַפָּא - בורא עבורם את הרפואה למכה שכבר באה עליהם, שְׁנַאמַר וְכוּ' וְנִגְנַף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגְנַף וְרַפּוּא', מתחילה 'נוגף' - מכה בהם, ורק לאחר כך 'ורפוא' - הוא מרפאם, עב"ל.

ויש להקשות על המדרש, איזו תועלת יש לישראל, כמה שהקב"ה בורא להם את הרפואה לפני שהוא מביא עליהם את המכה,

(מגילה יג, ב) שזה לשונו שם, דאמר ריש לקיש, אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל, אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה, שנאמר 'כרפאי לישראל ונגלה עון אפריים', אבל אומות העולם אינו כן, מכה אותן, ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר 'ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא'. ח. לשון הפסוק, וְנִגְנַף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגְנַף וְרַפּוּא וְשָׁבוּ עַד ה' וְנִשְׁמַר לְהֵם וְרַפְּאֵם'. ט. לשון הפסוק, 'כְּרַפְּאֵי יִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֲפֻרַיִם וְרַעוֹת שְׂמֵרוֹן פִּי פָּעִלוּ שְׁקֵר וְגִבַּב יָבֹאוּ פֶשֶׁט גָּדוֹד בַּחוּץ'. י. נראה שפירוש דברי רבינו הוא, שלפני שהקב"ה מביא את המכה, כביכול הוא יכול לברוא את הרפואה, לפי שאז לא שייך

וְהָנִי מִיְלֵי בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל עִם הָאֲמוֹת
 כְּתִיב (ישעיהו יט, כב) 'נִגְף וְרַפּוּא'
 (ראה שהש"ר שם), דְּמִשְׁמַע 'נִגְף' עַל יְדֵי
 מִשְׁחִית, 'וְרַפּוּא' עַל יְדֵי שְׁלִיחַ.

רַפּוּאֵי ה' וְאַרְפָּא, אֵף עַל פִּי שְׂאֵתָה
 חֲבַלְתָּ בִּי, עִם כָּל זֶה, רַפּוּאֵי וְכוּ' פִּי
 תְּהַלְתִּי אֶתָּה. וְזֶהוּ חֲדוּשׁ הַכְּתוּב (דברים
 לב, ט) 'מִחֲצֵיתִי וְאַנִּי אֲרַפָּא'.

זרע שמשון המבואר

לנו נחת רוח ממך, ואם תרפאנו, נתרפא ממך.

וְזֶהוּ גַם כֵּן חֲדוּשׁ הַכְּתוּב שאומר הקב"ה (דברים לב, ט) ²⁷ 'מִחֲצֵיתִי וְאַנִּי אֲרַפָּא' - אני לבדי הוא שהכיתי אתכם, ואני לבדי הוא שארפא אתכם²⁸, כלומר, אף על פי שאני הכיתי אתכם, מכל מקום, אני בעצמי ארפא אתכם, ולא כמו רופא בשר ודם, שאינו ראוי לו לטפל ברפואת אדם שהוא בעצמו חבל בו²⁹.

ומבואר מהמשך דברי המדרש (שהש"ר שם)³⁰, שְׁהָנִי מִיְלֵי - דברים אלו, שהקב"ה בעצמו מכה ומרפא אותם, אמורים רק בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל עִם הָאֲמוֹת - הגוים כְּתִיב (ישעיהו יט, כב) 'וְנִגְף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגְף וְרַפּוּא' בלשון נסתר, דְּמִשְׁמַע 'נִגְף' עַל יְדֵי מִשְׁחִית - מי שהוא שליחו של הקב"ה להשחית ולהעניש, 'וְרַפּוּא' גַם כֵּן עַל יְדֵי שְׁלִיחַ³¹.

ציונים ומקורות

להתרפאות ממנו, תצא רוחו הוא ימות באין מרפא, וזה שכתב 'מחצתי ואני ארפא', אף שאני מחצתי, אני עצמי ארפא, ולא שייך דמי עלי כאריא, ד'אין מידי מציל' [כאמור בהמשך הפסוק]. ובוזה יתבאר פסוק (ירמיהו יז, ד) 'רַפּוּאֵי ה' וְאַרְפָּא וְכוּ' כי תהלתי אתה, כמה שכתב מרן בבית יוסף, והרב פרישה שם, דיש טעם אחר, דאסיא דמגן מגן שויה רופא שמרפא בחינם, רפואתו חינם היא, כלומר, אין לה ערך], ושייך נמי להיכא שאומר החובל, אני ארפאך, וזה שאמר 'רפאני ה', וח"ו לא שייך אסיא דמגן, אלא 'וארפא', כי רפואתך רפואה. וכי תימא, איכא טעם דמי עלי כאריא איבא, לזה אמר 'כי תהלתי אתה', וח"ו לומר כלפי מעלה הכי, ותהי להפך 'כי תהלתי אתה'. ²⁷ זה לשון המדרש, אומות העולם מכה אותן ואחר כך מרפאן, שנאמר (ישעיהו יט, כב) 'נִגְף ה' את מצרים וגוף ורפוא'. נגוף על ידי אהרן, ורפוא על ידי משה. וראה פירוש מהרז"ו (על המדרש שם), שהדרש נגוף על ידי אהרן הוא לימוד נפרד מענין הקדמת רפואה למכה. יז. רבינו מבאר,

רפואה למכה, שוב אין זה בכלל 'כל המחלה אשר שמתו במצרים', שהרי במצרים נבראה תמיד המכה קודם ורק אחר כך נבראה הרפואה. ואילו כשכבר נבראה הרפואה מקודם, אף כשבאה המחלה, הרי זה כאילו לא הושמה, וממילא מתיישב גם פירוש הפסוק, וכמו שביאר רבנו בתחילת דבריו. יא. על פי רש"י שם. יב. על פי רא"ש (ב"ק שם). יג. לשון הפסוק, 'רָאוּ עֵתָה פִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה מִחֲצֵיתִי וְאֲנִי אֲרַפָּא וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל'. יד. נראה שדקדק רבנו לפרש כדבריו, ממה שתיבת 'ואני' שבפסוק, יתירה היא. ולפירוש רבינו מבואר שבא ללמד, שהקב"ה בעצמו הוא גם הרפוא. ²⁸ וראה פירוש דומה, בפני דוד להחיד"א (פרשת האיזנו אות ז), וזה לשונו, ועוד אפשר לפרש 'מחצתי ואני ארפא' למה שכתב בחו"מ סימן ת"כ, 'החובל לא מצוי לומר להנחבל אני ארפאך, והטעם אמרו בש"ס, דדמי עליה כאריה, וזה בין אדם לחבירו, אבל ח"ו לצד עילאה, מי פתי העו איש רשע לומר כן, דאי לא מתרצה הנחבל

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, לְתַרְץ הַקְּשִׁיָּא הַנוֹפְלֵת
עַל הַפְּסוּק, דְּאִם לֹא יֵשִׁים, אֵין
צָרָךְ לְרִפּוּאָה (ראה סנהדרין קא, א). אֵלָא לְפִי
שְׁהַמּוֹת שְׁבָאוּ עַל הַמְצָרִים הָיוּ לְעִנְשׁ

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאֵר

בתשובה, אלא בדרך נקמה, וכדי שיתגדל
ויתקדש שמו של הקב"ה בעולם, פְּדָכְתִּיב
(תהלים קמט, ז) ^ז 'לְעֵשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם',
וְכָתִיב (שמות יד, יח) ^ב 'בְּהַפְּכֵדִי בְּפָרְעָה' וְכוּ'
- ויתכבד שמי בעולם, על ידי שאנקום
בפרעה ובכל חילו^א, שכשהקב"ה מתנקם
ברשעים, שמו מתגדל ומתכבד בעולם^ב.
וְכָתוּב עוֹד (שם י, ב) ^ב, 'אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי
בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֶתְנִי אֲשֶׁר שְׁמִיתִי כִּם וַיִּדְעֶתֶם
כִּי אֲנִי ה'.'

אֲמָנָם הַיִּסּוּרִין שְׁיִבּוּאוּ עֲלֵיךְ - עם ישראל,
לֹא יְהִיוּ בְּדַרְךָ זֶה שֶׁל עוֹנֵשׁ וְנִקְמָה, כְּמוֹ

ביאור נוסף, בהקדם וקדוק בלשון הכתוב
שלא ישים עלינו מכה, ואף ירפאנו

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר בִּיאור אַחַר, כְּדִי לְתַרְץ
כִּזֶּה גַם אֶת הַקְּשִׁיָּא הַנוֹסֶפֶת הַנוֹפְלֵת עַל
הַפְּסוּק הַנִּלְכָּל הַמְּחַלְהָ אֲשֶׁר שְׁמִיתִי
בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֵיךְ, כִּי אֲנִי ה'
רַפְּאֵךְ, דְּאִם לֹא יֵשִׁים עֲלֵינוּ מַחְלוֹת, אֵין
צָרָךְ לְרִפּוּאָה, וְלִמָּחָה אִמְר 'כִּי אֲנִי ה'
רַפְּאֵךְ'^א.

אֵלָא הַתִּירוּץ לַכֵּךְ הוּא, לְפִי שְׁהַמּוֹת
שְׁבָאוּ עַל הַמְצָרִים הָיוּ לְעִנְשׁ עַל
עוֹנוֹתֵיהֶם, וְלִנְקָמָה - לֹא כְּדִי לְהַחְזִירֵם

ציונים ומקורות

הקב"ה לרפאותם אף אחר שהכה אותם, מכל מקום,
עיקר כוונת הפסוק לומר שמפני שהדרך הוא שאין
נוח לאדם להתרפאות על ידי מי שהכה אותו, משום
כך אין הקב"ה יכול להביא עליהם חולי, מפני שאינו
רוצה לרפאותם באופן שאינו נוח כל כך. ועוד,
שכביכול אינו יכול להכריחם להתרפאות ממנו, כי
יכולים ישראל לטעון שאינם רוצים שהקב"ה ירפאם,
ולכך מתחילה אינו יכול להביא עליהם חולי.
יח. וכך הקשו בגמרא (סנהדרין קא, א), אמר ליה רבי
אבא לרבה בר מרי, כתיב 'כל המחלה אשר שמת
במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך', וכי מאחר
שלא שם, רפואה למה. יב. לשון הפסוק,
'לְעֵשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם תִּוְכַחֵת בְּלִאֲמִים'.
כ. לשון הפסוק, וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' הַהֲפֹכֵדִי
בְּפָרְעָה פֶּרְקָבוּ וּבְפָרְשִׁי. כא. על פי פירוש
הרא"ם שם. כב. על פי רש"י שם. אמנם
לכאורה קשה, שבתחילת פסוק זה כתוב 'וידעו
מצרים כי אני ה'' ואולי יש לתרץ, שמה שכתוב
'וידעו מצרים כי אני ה'', לא היה זה כדי לתקן ולזכך
את המצרים עצמם, אלא כדי לזכך בזה את כל
העולם, והיינו שהעונש בא על המצרים בשביל
לנקום מהם, וגם בשביל להודיע ע"י זה לכל העולם
כי אני ה', הן למצריים והן לישראל. ובזה מבואר
הטעם שהביא רבנו בזה שני פסוקים. כג. לשון
הפסוק, וַיִּלְמְעוּ תַּסְפֵּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבָנֵי אֶת אֲשֶׁר

שבין לענין המכה ובין לענין הרפואה, יש חילוק בין
ישראל לאומות העולם, שלישראל גם המכה וגם
הרפואה [תלוי ברצונם של ישראל, וכנ"ל] באות על
ידי הקב"ה בעצמו, ואילו אצל האומות שניהם באים
על ידי שליח. ובזה מבואר למה רק אצל ישראל
הקב"ה מקדים רפואה למכה ולא אצל האומות, שאם
הקב"ה לא היה מקדים לישראל רפואה למכה,
כביכול, לא היה יכול לרפאותם בעצמו, לפי שאין
ראוי למזיק לרפאות את הניזק. והנה בדברי רבינו
כאן, מבואר שזה שייך רק בישראל, שהקב"ה בעצמו
מכה אותם ומרפאם, אבל לא בעכו"ם, שהוא מכה
אותם על ידי משחית, והוא מרפא אותם על ידי
שליח, ועל כן, להם אין שום הכרח לברוא את
הרפואה מקודם למכה. ויש להקשות,
שלכאורה דברי רבנו כאן סותרים לדבריו דלעיל,
שכביכול אין הקב"ה שם כלל מחלה על ישראל כי
לא יוכל לרפאותינו, ואף אם הוא שם, מכל מקום,
הקב"ה מוכרח לברוא את הרפואה לישראל לפני
שמביא עליהם את המכה, לפי שאם לא כן, כביכול
ח"ו לא יוכל לרפאותם. ואילו כאן כותב רבינו,
שישראל מבקשים מהקב"ה, שאף על פי שהוא עצמו
הכח, מכל מקום הוא בעצמו גם כן ירפאם, ומשמע
דהיינו אף באופן שלא ברצונו את הרפואה קודם
למכה. ויש לומר, שאף שאכן מפני רצונם של ישראל
להתרפא מידו דוקא והם שמחים ברפואתו, יוכל

עֲלֶיךָ, לֹא יִהְיוּ בְּדֶרֶךְ זֶה, אֲלֵא כְּדִי
לְרַפְאוֹתֶיךָ כְּדִי שֶׁתָּשׁוּב בְּתִשׁוּבָה, וְלֹא
בְּסִמּוֹךְ (אות טו).

טו

בְּרָכוֹת פָּרָק קמ"א (ה, א), אָמַר רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הָעוֹסֵק
בְּתוֹרַת יִסְרוּיִן בְּדִלְיוֹן מִמֶּנּוּ (איוב

מאמדם ז"ל
כל העוסק
בתורה יסורין
בדילון ממנו

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

היסורים שהבאתי על המצריים, אֲלֵא כְּדִי
לְרַפְאוֹתֶיךָ מִתְּחִלּוּאֵי עוֹנוֹתֶיךָ, כְּדִי שֶׁתָּשׁוּב
בְּתִשׁוּבָה עַל עוֹנוֹתֶיךָ, מִחַמַּת הַיִּסּוּרִים, וְלֹא
תָּשׁוּב לְהֵטֵא עוֹד - שְׁתִּמְנַע מִלְּחִטּוֹא בִּשְׁבִיל
שֶׁלֹא יבואו עליך עוד יסורים. וזהו פירוש
הפסוק הנ"ל, 'כָּל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי
בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ', כלומר, לא אשים

טו

התורה מגינה על החוטא מן היסורים, ומן מחלות הבאות למי שאינו מענג גופו

היסורים, שְׁנֵאמַר (איוב ה, ז) 'וּבְנֵי רִשָּׁף
יִגְבְּיָהוּ עוֹף' - 'עוף', שהיא התורה², תגביה
ותסלק מהעוסק בה, את 'בני רשף', שהם
המזויקים. אָמַר - הקשה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ
לָקִישׁ, למה צריך לדרוש דבר זה, שעסק

דרשות האמוראים שהיסורין באים לאדם רק כשאינו עוסק בתורה
אמרו בגמרא בְּרָכוֹת בְּפָרָק קמ"א (ה,
א)³, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל
הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת יִסְרוּיִן בְּדִלְיוֹן - נבדלים
מִמֶּנּוּ, לפי שהתורה מגינה עליו מן

ציונים ומקורות

שיבאו אחר כך לרפואה, כמו שכתוב בהו יגוף
ורפוא ושבו עד ה' וגו'. א. לשון הגמרא, אמר
רבי שמעון בן לקיש, כל העוסק בתורה, יסורין
בדילין הימנו, שנאמר 'ובני רשף יגביהו עוף', ואין
עוף אלא תורה, שנאמר (משלי כג, ה) 'התעפף עיניך
בו ואיננו', ואין רשף אלא יסורין שנאמר (דברים לב,
כד) 'מזי רעב ולחמי רשף', אמר ליה רבי יוחנן, הא
אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, שנאמר
'ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלוהיך והישר
בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל
המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני
ה' רופאך', אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו
עוסק, הקדוש ברוך הוא מביא עליו יסורין מכווערין
ועוכרין אותו, שנאמר (תהלים לט, ג) 'נאלמתי דומיה
החסויה מטוב וכאבי נעכר', ואין טוב אלא תורה,
שנאמר (משלי ד, ב) 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי
אל תעזבו'. ב. לשון הפסוק, 'כי אדם לעמל לעמל
יולד ובני רשף יגביהו עוף'. ג. ראה הטעם

התעללתי במצרים ואת אחתי אשר שמתים כם וידעתם
כי אני ה'". כד. וכן כתב בקומוץ המנחה (לרבי
צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, ח"א סימן לא), וזה לשונו,
ולפעמים [הקב"ה מביא יסורין] לכפרת עוונות, וגם
זה לטוב, כמו הרופא מקיז דם ועושה חבורה. וזהו
'כל המחלה אשר שמת במצרים', שהיו לדראון עולם
על ידיהם, 'לא אשים עליך' בדרך זה 'כי אני ה'
רופאך', באלה המכות, ע"כ. וראה עוד בפרי צדיק
(פרשת וארא אות יז; פרשת משפטים אות א; פרשת תזריע
אות א). וכעין מה שכתב רבינו, כתוב במהרש"א
(מגילה יג, ב ד"ה מאי), וזה לשונו, ועיניו [של הקדמת
רפואה למכה], כי כבר הבטיחנו הקדוש ברוך הוא
(ירמיהו ל, יא) 'כי אעשה כלה בכל הגוים' וגו', אך
אותך לא אעשה כלה ויסרתך למשפט' גו', דהיינו
היסורין הבאין על ישראל, על באו לכלותן, רק למרק
חטאם, והיינו רפואתן, על מוכנת קודם למכה, דודאי
ירפאו. מה שאין כן באומות העולם, דאפשר שיעשו
כלה ולא יבאו לידי רפואה, אך אם ישובו, אפשר

צָרִיף עֵינֶיךָ יוֹחֲנָן, דְּלַרְבֵּי יוֹחֲנָן נִמְי תִּקְשִׁי, דְּאִפְלוּ תִּינּוּקוֹת שְׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִים אוֹתוֹ, דְּהָא מִקְרָא ד'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע' מִשְׁמַע נִמְי הָא, דְּמִכְלָל לָאו אִתָּה שׁוֹמַע הֵינָן. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דְּכֹנֶנֶת רִישׁ לְקִישׁ הֵיְתָה לּוֹמֵר, שְׂאָף אִם נִתְחַיֵּב אָדָם

יוֹחֲנָן, הָא, אִפְלוּ תִּינּוּקוֹת שְׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִים אוֹתוֹ, שְׁנַאֲמַר (שמות טו, כו) 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע' וכו'. אֵלָּא אִימָא, כֹּל שְׂאָפְשָׁר לוֹ לְעַסֵּק בַּתּוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עָלָיו יְסוּרִין מְכַעְרִין וְעוֹכְרִין אוֹתוֹ, שְׁנַאֲמַר (תהלים לט, א) 'נְאֻלְמָתִי דוּמְיָה' וכו', עכ"ל.

זרע שְׁמוֹשׁוֹן הַמְּבַאֵר

קושיא שמפורש בתורה
שמי שאינו עוסק בתורה באים עליו יסורים

וְצָרִיף עֵינֶיךָ - יש להקשות, דְּלַרְבֵּי יוֹחֲנָן נִמְי תִּקְשִׁי - שאף על מה שרבי יוחנן אמר, יש להקשות, דְּאִפְלוּ תִּינּוּקוֹת שְׁל בֵּית רַבָּן שְׁל מוֹדֵיִם רק את חומשי התורה יוֹדְעִים אוֹתוֹ - יכולים לדרוש מהפסוק בחומש את דרשת רבי יוחנן, שמי שאינו עוסק בתורה באים עליו יסורים מכוערים, דְּהָא מִקְרָא ד'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וגו' כֹּל הַמְּחַלֵּה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּמַצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ, מִשְׁמַע נִמְי הָא - דבר זה, דְּמִכְלָל לָאו אִתָּה שׁוֹמַע הֵינָן - מהכתוב בתורה שאם יעסקו בה לא יביא הקב"ה עליהם מחלות ויסורים, יש ללמוד מכך להיפך, שאם לא יעסקו בתורה, יבואו עליהם יסורים. ולמה הוצרך רבי יוחנן לדרוש דבר זה מפסוק בתהלים.

עסק התורה מגין מן היסורים אף על החוטא

וַיֵּשׁ לּוֹמֵר בְּבִיאור דְּבֵרֵי הָאִמּוֹרָאִים, דְּכֹנֶנֶת רִישׁ לְקִישׁ בְּדִרְשׁוֹ מִהַפְסוּק 'וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף' הֵיְתָה לּוֹמֵר, שְׂאָף אִם נִתְחַיֵּב אָדָם שִׁיבּוּאוּ עֵלָיו יְסוּרִין מְחַמַּת

התורה מגין מפני היסורים, מפסוק בספר איוב, הָא - והרי דבר זה, אִפְלוּ תִּינּוּקוֹת שְׁל בֵּית רַבָּן - ילדים קטנים הלומדים לפני רבותיהם רק את חמשת חומשי התורה, ולא הגיעו עדיין ללמוד בספר איוב, יוֹדְעִים אוֹתוֹ, שכן יש ללמוד אותו מפסוק בתורה, שְׁנַאֲמַר (שמות טו, כו) 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֲלֶיךָ וְהִישַׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמַצְוֹתָיו וְשִׁמְרַתָּ כֹּל חֻקָּיו כֹּל הַמְּחַלֵּה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּמַצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ, והרי מפורש בפסוק, שבזכות התורה, לא ישים הקב"ה יסורים על האדם.

אֵלָּא - אם באת לדרוש בענין יסורים ועסק התורה, אִימָא - תדרוש מפסוק אחר כך, כֹּל שְׂאָפְשָׁר לוֹ לְעַסֵּק בַּתּוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק בַּהּ, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עָלָיו יְסוּרִין מְכַעְרִין וְעוֹכְרִין אוֹתוֹ - על ידי היסורים, הוא נעשה מכוער בעיני בני האדם, שְׁנַאֲמַר (תהלים לט, א) 'נְאֻלְמָתִי דוּמְיָה הִחֲשִׁיתִי מְטוֹב וּכְאֲבִי נַעֲכָר', שבשביל ש'החשית' - שתקתי מהתורה הנקראת 'טוב' ולא עסקתי בה, באו עלי כאבים עכורים, עכ"ל.

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

(יא, א), שבועות (לו, א). וזה לשון המכילתא (פרשת יתרו מסכתא בדחורש פ"ח, והובא ברש"י שמות כ, יב), שכן דברי תורה נדרשין, מכלל הן לאו, מכלל לאו הן, ע"כ. וכתב הריטב"א (שבועות לו, א ד"ה והא), שכל שאנו אומרים מכלל הן לאו בכל התורה, כלאו מפורש הוא.

שנקראת כן, בהערה לעיל בסמוך. ד. במצפה איתן (שם) ביאר (על פי תוס' שבת נה, א ד"ה אין), שיסורים מכוערים, היינו נגעים. ובבן יהודע (שם ד"ה אלא אימא) פירש, דהיינו יסורים שיש בהם ביטול תורה. ועוד פירש (ד"ה מביא), דהיינו עניות, לפי שהעני מכוער בעיני בני האדם. ה. ראה נדרים

במצרים, לא אשים. דאי לאו הכי, קשה, מאי אתא קרא למימר ד'לא אשים', ואיך סלקא דעתך ד'ישים, אם הוא שומע בקול ה'. ועוד קשה, וכי מו שהוא צדיק אין לו שום שבר אלא להיות נצול מהמחלה. אלא ודאי, שפא לומר שאף אם פבר נתתיב בהם, לא ישימים.

יסורין מחמת איזה חטא, אם יעסק בתורה, לא יבאו עליו, ודיק שפיר הלשון 'בדלין מפנו'.

ועל זה הקשה לו רבי יוחנן, דאפלו תינוקות וכו', דקרא פתיב 'ויאמר' וכו', דמשמע אף אם היה מן הראוי לבא עליך המחלה אשר שמתי

זרע שמשון המבאד

ויסורים, ואיך סלקא דעתך - ואיך היה עולה על הדעת לומר, ד'ישים הקב"ה על האדם מכות, אם הוא שומע בקול ה' ומקיים מצוותיו. ועוד קשה, שאם הפסוק מדבר במי שאין בידו עבירות, והוא גם עוסק בתורה, ולאדם זה הקב"ה מבטיח שלא יבאו עליו מחלות ויסורים, וכי מו שהוא צדיק גמור בלי שום עבירה בידו, אין לו שום שבר על קיום המצוות, אלא להיות נצול מהמחלה שלא תבוא עליו, והרי בודאי ראוי שיושפע עליו טובה וברכה. ולמה לא כתבה התורה שטובות אלו יבואו למי שיעסוק בתורה?

אלא ודאי שפא הפסוק לומר, שאף אם פבר נתתיב בהם - במחלות ויסורים, מחמת עוונותיו, לא ישימם הקב"ה - את היסורים עליו, בזכות מה שהוא עוסק בתורה. ועל כן מובן מה שלא כתבה התורה שבזכות עסק התורה תושפע עליו טובה, שכיון שמדובר במי שחטא, די לו שהתורה תגן עליו מן היסורים, אך אינו ראוי שיזכה לריבוי טובה. ועל כן הקשה רבי יוחנן לריש לקיש, שכיון

איזה חטא שעשה, מכל מקום, אם יעסק בתורה, זכות העסק בתורה תגן עליו שלא יבאו עליו היסורים. ודיק שפיר - מדוקדק היטב הלשון שנקט ריש לקיש, יסורין בדלין מפנו, שלשון זו משמע, שהיסורים כבר מוכנים לבוא עליו, ועתה יבדלו ממנו ויעזבוהו מחמת שיש בידו הזכות של עסק התורה. ועל זה הקשה לו רבי יוחנן, דאפלו תינוקות וכו' של בית רבן יודעים דבר זה, שעסק התורה מגינה מן היסורים אפילו למי שעשה איזו עבירה, דקרא פתיב 'ויאמר' וכו' אם שמוע תשמע וגו', דמשמע אף אם היה מן הראוי לבא עליך 'המחלה אשר שמתי במצרים', מחמת עוונותיך, כשם שבאו הייסורים על המצריים מחמת שחטאו, מכל מקום, לא אשים אותם עליך.

דאי לאו הכי - שאם לא כן, אלא הפסוק מדבר באופן שלא עשו שום עבירה ואינם ראויים לעונש כלל, קשה, מאי אתא קרא למימר - מה בא הפסוק לחדש ולומר ד'לא אשים' - שהקב"ה לא ישים עלינו מחלות

ציונים ומקודות

ובתוס' ד"ה דינא). ה. כעין שתי הקושיות שהקשה רבינו, הקשה האלשיך (שמות טו קושיא ו-ז), וכי היעלה על לב שישם מחלה, שהוצרך לומר כל המחלה כו' לא אשים עליך. ועוד, שמורה שאשר שם במצרים לא ישים, אך אותם שלא שם במצרים ישים עליו. והאם זו תורה וזו שכרה, שישם עליו כל המחלה אשר לא שם במצרים.

ו. וכן נראה שפירש בשפתי חכמים (על רש"י אות ס) שמדובר דוקא במי שיש לו עבירות, עיי"ש. ז. קושיית רבינו היא לענין שימת יסורין של עונש - כמשמעות הכתוב, על הצדיק במעשיו. ואמנם שייך שיבואו על הצדיקים יסורין של אהבה, שבביל להגדיל שחרן בעולם הבא, אף שהם מקיימים כל המצוות בשלימות, וכמבואר בחז"ל (עין ברכות ה, ב

שֶׁכֶּבֶד חָטָא וְנִתְחַיֵּב יִסּוּרִין, אֲלֵא שְׂאָם הִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הִיָּה מִגִּנַּת עָלָיו, וְהוֹאִיל שְׂנֵאָלָם מִמְּנָה, מִשּׁוּם הָכִי 'וְכֹאכִי נֶעְבְּר'. וּמַעַתָּה שְׂוִיש אֵף הַפְּסוּק שֶׁל 'אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע' שְׂמוּרָה עַל זֶה, קָשָׁה, תְּרֵי קָרְאִי לָמָּה לִי. וְעַל בְּרִיחַ צְרִיךְ לֹמַר, דְּמִיּוּרֵי אֵף בְּמִי שְׂלֵא חָטָא וְלֹא נִתְחַיֵּב, וּמִשּׁוּם הָכִי, הִצְרַכּוּ תְּרֵי קָרְאִי לְרַבֵּי יוֹחָנָן.

וְתַרְיָן, כֹּל שְׂאֵפְשֵׁר לֹא לְעַסֵּק בַּתּוֹרָה וְאִינּוּ עוֹסֵק, אֵף אִם יִהְיֶה שׁוֹמֵר מִצְוָה וְלֹא הִיָּה חַיֵּב בְּיִסּוּרִין מִשּׁוּם חָטָא אַחֵר, עִם כָּל זֶה, יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין. וְזֶה לֹא מִשְׁמַע מִפְּשֵׁט הַפְּסוּק שֶׁל 'וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע', שְׁהָרִי הַפְּסוּק מִיּוּרֵי בְּמִי שֶׁכֶּבֶד נִתְחַיֵּב בָּהֶם. וְאִם לֹא הִיָּה אֲלֵא הַפְּסוּק שֶׁל 'נִאֲלַמְתִּי דוּמְיָה', הִיָּיתִי אוֹמֵר דְּמִיּוּרֵי בְּמִי

זרע שמשון המבאָר

וְאִם לֹא הִיָּה כְּתוּב אֲלֵא הַפְּסוּק שֶׁל 'נִאֲלַמְתִּי דוּמְיָה' בְּלִבְד, וְלֹא הַפְּסוּק שֶׁל 'וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע', הִיָּיתִי אוֹמֵר, שְׂמִי שְׂלֵא חָטָא אִינּוּ נַעֲנֵשׁ בִּיִסּוּרִים עַל שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, דְּהַפְּסוּק 'נִאֲלַמְתִּי דוּמְיָה', מִיּוּרֵי דוּקָא בְּמִי שֶׁכֶּבֶד חָטָא וְנִתְחַיֵּב בְּיִסּוּרִין מִחַמַּת חֲטָאִיו, אֲלֵא שְׂמַכֵּל מְקוּם, אִם הִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הִיָּה תּוֹרָה מִגִּנַּת עָלָיו מִיִסּוּרִים אֵלֶּה, וְהוֹאִיל שְׂנֵאָלָם - שְׂנִשְׁתַּתֵּק מִמְּנָה וְאִינּוּ עוֹסֵק בֵּה, מִשּׁוּם הָכִי 'וְכֹאכִי נֶעְבְּר' - עַל כֵּן בְּאִים עָלָיו יִסּוּרִים מְכוּעָרִים עֲבוּר שְׂאֵר חֲטָאִיו. אֲבָל אִם לֹא חָטָא כֹּלל וּרְק לֹא עֵסֵק בַּתּוֹרָה, לֹא יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִים עַל כֵּךְ.

וּמַעַתָּה שְׂוִיש אֵף אֵת הַפְּסוּק שֶׁל 'אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע' שְׂמוּרָה עַל זֶה - שְׂהַחֲוֹטָא בְּשְׂאֵר עֲבִירוֹת וְאִינּוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִמִּילָא אִינּוּ מְגִינָה עָלָיו, נַעֲנֵשׁ בִּיִסּוּרִים, אִם כֵּן קָשָׁה, תְּרֵי קָרְאִי - שְׂנֵי פְּסוּקִים הַמּוֹרִים עַל דְּבַר אַחַד, לָמָּה לִי.

וְעַל בְּרִיחַ - מוֹכְרָחִים לִישֵׁב מְדוּעַ הוֹצַרְכוּ שְׂנֵי פְּסוּקִים, וְצְרִיךְ לֹמַר דְּהַפְּסוּק 'נִאֲלַמְתִּי דוּמְיָה', מִיּוּרֵי - עוֹסֵק אֵף בְּמִי שְׂלֵא חָטָא וְלֹא נִתְחַיֵּב בִּיִסּוּרִים מִחַמַּת חֲטָאִיו, שְׂמַכֵּל מְקוּם יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִים מְכוּעָרִים, עַל שְׂלֵא עֵסֵק בַּתּוֹרָה, וּמִשּׁוּם הָכִי - מִשּׁוּם כֵּךְ הִצְרַכּוּ תְּרֵי קָרְאִי - שְׂנֵי פְּסוּקִים

שְׂדַבֵּר זֶה נִלְמַד מִפְּסוּק הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה, אִין צְרִיךְ לְדַרוּשׁ זֶה מִפְּסוּק הַכְּתוּב בְּאִיּוּב.

גַּם מְקִיִּים הַמְּצוּוֹת נַעֲנֵשׁ אִם אִינּוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה

וְתַרְיָן רַבֵּי יוֹחָנָן, שִׁיש לְדַרוּשׁ כֵּךְ, כֹּל מִי שְׂאֵפְשֵׁר לֹא לְעַסֵּק בַּתּוֹרָה וְאִינּוּ עוֹסֵק, אֵף אִם יִהְיֶה שׁוֹמֵר מִצְוָה וְלֹא הִיָּה חַיֵּב בְּיִסּוּרִין מִשּׁוּם חָטָא אַחֵר - שְׂלֵא עֲבַר עַל שׁוּם עֲבִירָה אַחֵר מִלְבַּד מִה שְׂלֵא עֵסֵק בַּתּוֹרָה, עִם כָּל זֶה, יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין, מִחַמַּת עוֹן זֶה שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְכִפִּי שְׂנִלְמַד מִהַפְּסוּק 'נִאֲלַמְתִּי דוּמְיָה' הַחֲשִׁיתִי מְטוּב וְכֹאכִי נֶעְבְּר', וְזֶה לֹא מִשְׁמַע מִפְּשֵׁט הַפְּסוּק שֶׁל 'וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע', שְׂמַמָּה שְׂכְּתוּב שְׂאִם תַּעֲסוּק בַּתּוֹרָה לֹא יְבוֹאוּ עָלֶיךָ יִסּוּרִים, אִין לְלַמּוֹד בְּמַכְלָל לֹא אַתָּה שׁוֹמַע הִין, שְׂאִם לֹא תַעֲסוּק בַּתּוֹרָה יְבוֹאוּ עָלֶיךָ יִסּוּרִים, שְׂהָרִי הַפְּסוּק מִיּוּרֵי בְּמִי שֶׁכֶּבֶד נִתְחַיֵּב בָּהֶם - בִּיִסּוּרִים, מִחַמַּת עֲבִירוֹת אַחֵרוֹת שְׂבִידוֹ, וּמִשְׂמִיעֵנוּ הַפְּסוּק, שְׂאֵף עַל פִּי כֵן, אִם יַעֲסוּק בַּתּוֹרָה לֹא יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִים. וּמַכְלָל זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד רַק לְעַנֵּן שְׂמִי שִׁיש בִּידוֹ עֲבִירוֹת, אִם לֹא יַעֲסוּק בַּתּוֹרָה, יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִים. אֲבָל אִין לְלַמּוֹד מַכְלָל זֶה, שְׂמִי שְׂאִין בִּידוֹ שְׂאֵר עֲבִירוֹת מִלְבַּד מִה שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִים עַל שְׂלֵא עֵסֵק בַּתּוֹרָה. וְעַל כֵּן הוֹצַרְךָ רַבֵּי יוֹחָנָן לְדַרוּשׁ דְּבַר זֶה מִהַפְּסוּק 'נִאֲלַמְתִּי דוּמְיָה'.

לְשֵׁם שְׁמַיִם, כְּדֵי לְקַיֵּם וְנִשְׁמָרְתֶּם
מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם' (דברים ה, טו; ראה ברכות
לב, ב).

וְעַל זֶה קָאָמַר, כֹּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה,
יִסְוֶיךָ בְּדַלִּין מִמֶּנּוּ, דְּכָתִיב 'כֹּל
הַמְחַלֵּה לֹא אָשִׁים', אָף עַל פִּי שְׁלֹפֵי
הַטֹּבֵעַ שְׁלֹף הָיָה קָרוֹב שְׁיִבֹאוּ לוֹ

וְעוֹד יֵשׁ לִזְמַר, דְּלַפְעָמַיִם יַעֲלֶה עַל
לֵב הָאָדָם, שְׁכָדֵי לְשִׁמּוֹר
בְּרִיאוֹת הַטֹּבֵעַ שְׁלֹף, צְרִיךְ לְהִתְעַדָּן
מֵעַט וּלְהִתְבַּטֵּל מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, כְּדֵי
לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ שְׁלֹא לְבֹא לְיַדֵּי חֲלֵי
מָרָה שְׁחוֹרָה וְכִיּוֹצֵא, וְאִין הָכֵי נְפִי,
שְׁהוּא מְכֻוֵן לַעֲשׂוֹת זֶה הָעֵדוֹן וְהַבְּטוּל

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאָר

לְהִתְעַדָּן מֵעַט בַּתְּעוּגֵי הַגּוֹף, וְלְהִתְבַּטֵּל
מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, כְּדֵי לְהָשִׁיב - לְהַחְזִיר אֶת כַּחַ
נַפְשׁוֹ, שְׁלֹא לְבֹא לְיַדֵּי חֲלֵי מָרָה שְׁחוֹרָה -
דְּכֹאֵן, וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָ, הַבָּאִים מִחַמַּת דַּאֲגוּתֵי
וּטְרוּדוֹתֵי. וְאִין הָכֵי נְפִי, שְׁהוּא מְכֻוֵן לַעֲשׂוֹת
זֶה הָעֵדוֹן וְהַבְּטוּל לְשֵׁם שְׁמַיִם, כְּדֵי לְקַיֵּם
אֶת הַפְּסוּק (דברים ד, טו) וְנִשְׁמָרְתֶּם מְאֹד
לְנַפְשֵׁיכֶם' - שְׁחִיב הָאָדָם לְשִׁמּוֹר עַל
בְּרִיאוֹת גּוּפוֹ וּנְפִשׁוֹ (ראה ברכות לב, ב).

וְעַל זֶה קָאָמַר רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כֹּל
הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יִסְוֶיךָ בְּדַלִּין מִמֶּנּוּ, דְּכָתִיב
'כֹּל הַמְחַלֵּה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּמַצְרִים לֹא אָשִׁים
עֲלֶיךָ',^א אָף^ב עַל פִּי שְׁלֹפֵי הַטֹּבֵעַ שְׁלֹף הָיָה
קָרוֹב שְׁיִבֹאוּ לוֹ יִסְוֶיךָ, מִחַמַּת דַּאֲגוּתֵי

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

(מצוה תקמו-תקמא א), שהרחיב בזה, בדברי חז"ל
והראשונים. יא. בגמרא מבואר שרבי שמעון
בן לקיש למד דבר זה מהפסוק באיוב ויבני רשף
יגביהו עוף, אלא שרבי יוחנן הקשה עליו שאין צריך
ללמוד כן מהפסוק באיוב, שהרי זה מבואר מהפסוק
הכתוב בתורה ויאמר אם שמוע תשמע. ואפשר שלא
דקדק רבינו להביא הפסוק ויבני רשף, כיון
שבוודאי אף לפי ריש לקיש יש ללמוד כן מהפסוק
שבתורה, שסורין בדלין ממנו וכפי שאמר לו רבי
יוחנן, ולכן תפס רבנו בדבריו את הפסוק שממנו
דורש רבי יוחנן כן. ועיקר כוונת רבינו היא לבאר,
את משמעות הלשון 'סורין בדלין הימנו', ומה
הוסיף רבי יוחנן לחדש שאם יעשה עידונים בשביל
להינצל מהיסורים, הקבי"ה יוסיף להביא עליו
יסורים. אולם יתכן שאכן נפל בדבריו רבנו 'טעות
סופר', ויש להביא כאן את הפסוק ויבני רשף וכפי
שאמר ריש לקיש. יב. פירושו, שלפי פשוטו
קשה על פסוק זה, כמו שהקשה רבינו לעיל, שלמה

לְרַבֵּי יוֹחָנָן, וְאִין לְהַקְשׁוֹת גַּם עַל רַבֵּי יוֹחָנָן
שִׁישׁ לְלַמּוֹד דְּבַר זֶה מִהַפְּסוּק הַכְּתוּב
בַּתּוֹרָה, וְאִין צְרִיךְ לְלַמְדוֹ מִפְּסוּק הַכְּתוּב
בַּתְּהִלִּים, לְפִי שְׁפִסוּק אֶחָד מִלְּמַדְנֵי עַל מִי
שְׁחַטָּא בְּשֶׁאֵר חֲטָאִים, שְׁהַעֲסַק בַּתּוֹרָה יִגַן
עֲלָיו מִן הַיְסוּרִים, וְאִם לֹא יַעֲסוּק בַּתּוֹרָה,
יְבֹאוּ עֲלָיו יְסוּרִים מִחַמַּת חֲטָאִיו. וְהַפְּסוּק
הַשְּׁנִי מִלְּמַד, שְׁאָף מִי שְׁלֹא חֲטָא בְּשֶׁאֵר
עֲבִירוֹת, וְרַק אִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יְבֹאוּ עֲלָיו
יְסוּרִים מְכוּעֵרִים.

הַתּוֹרָה מְגִינָה עַל מִי שְׁאִינוּ מְבַטְלִים לְצוּרֵךְ בְּרִיאוֹתָיו
וְעוֹד יֵשׁ לִזְמַר בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי הָאִמּוּרָאִים,
בְּהַקְדָּם מִה דְּלַפְעָמַיִם יַעֲלֶה עַל לֵב הָאָדָם,
שְׁכָדֵי לְשִׁמּוֹר בְּרִיאוֹת הַטֹּבֵעַ שְׁלֹף, צְרִיךְ

ט. לשון הפסוק, וְנִשְׁמָרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא
רְאִיתֶם כֹּל תְּמוּנָה בְּיוֹם דְּבַר ה' אֲלֵיכֶם בְּחָרִב מִתּוֹךְ
הָאֵשׁ. י. לשון הגמרא, תנו רבנן, מעשה
בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן
לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים
תפלתו, לאחר שסיים תפלתו אמר לו, ריקא, והלא
כתוב בתורתכם (דברים ד, ט) רַק הַשְּׁמַר לָךְ וְשִׁמּוֹר
נַפְשְׁךָ, וְכַתִּיב (שם פסוק טו) וְנִשְׁמָרְתֶּם מְאֹד
לְנַפְשֵׁיכֶם, כִּי שְׁכַנְתִּי לָךְ שְׁלוֹם לֹמֵה לֹא הַחֲזַרְתָּ לִּי
שְׁלוֹם, אִם הִייתִי חוֹתֵךְ וְהָאֲשֶׁךְ בְּסִיפִי, מִי הִיָּה תוֹכֵעַ
אֶת דַּמְךָ מִיָּדִי, ע"כ. וראה מהרש"א (ח"א ד"ה כתיב)
שהעיר, שפסוקים אלה, אינם מדברים משמירת נפש
האדם עצמו מסכנה, אלא משכחת התורה, ושלא
נאמין בשום תבנית פסל וגו'. ותירץ, שמכל מקום
מצינו בשבועות (לו, א), שהגמרא דורשת הפסוק רַק
הַשְּׁמַר לָךְ וְשִׁמּוֹר נַפְשְׁךָ לְעִנְיַן הַמְקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ,
ע"כ. ועיין עוד בתוספות (שבועות לו, א ד"ה ושמו)
וברמב"ם (הלכות רוצח פ"א הי"ד). וראה במנחת חינוך

יְסוּרִין, מִכְּעָרִין חוּץ מִהַטְּבַע נִמְיו, מִשְׁמֵרְתוֹ.
מִכְּעָרִין חוּץ מִהַטְּבַע נִמְיו, מִשְׁמֵרְתוֹ.

וְרָבִי יוֹחָנָן חֲדוּשָׁא טְפִי קָא מִשְׁמַע לֵךְ, שָׁאֵם יִתְבַטֵּל מִהַתּוֹרָה בְּשִׁבִיל לְהַנְצִיל מֵהַיְסוּרִין הַקְּרוֹבִים אֶל הַטְּבַע, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עָלָיו

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבִאֵר

וטרדותיו, והיות שהוא עוסק בתורה, אינו מתבטל ממנה לעשות עידונים לצורך בריאותו, ומחמת כן קרוב שיבוא עליו החולי, מִכְּעָרִין חוּץ מִהַטְּבַע נִמְיו, מִשְׁמֵרְתוֹ שלא יבוא לידי אותו החולי.

המתבטל מן התורה לצורך שמירת בריאותו מהטבע, יבואו עליו יסורים חוץ לדרך הטבע

וְרָבִי יוֹחָנָן חֲדוּשָׁא טְפִי קָא מִשְׁמַע לֵךְ - מִשְׁמֵעוּ עִידוּשׁ גְּדוּל יוֹתֵר, שָׁאֵם יִתְבַטֵּל מִהַתּוֹרָה וְיִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי הַגּוֹף, כְּדִי לְהַשִּׁיב אֶת נַפְשׁוֹ, בְּשִׁבִיל לְהַנְצִיל מֵהַיְסוּרִין הַקְּרוֹבִים אֶל הַטְּבַע, שֶׁלֹּא יִחַלֶּה בְּמַחֲלַת

דוד המלך לא התבטל מן התורה אף לעידונים המצילים ממרה שחורה וְעֵינֵי לְקַמְּנֵי רִישׁ פְּרִשְׁת בְּחֻקֹּתַי (אות א) מה שכתבנו עַל דְּבַרֵי הַמְּדַרְּשׁ (ויק"ר לה, א) ^{טו}, שדרשו את הפסוק (תהלים קיט, נט) 'חֲשַׁבְתִּי דְרָכַי וְאֶשְׁיְבָה רַגְלִי אֶל עֲדֵתְךָ', שהיה דוד

ציונים ומקורות

והפסוק השני מלמדנו, שאף אם יתבטל מן התורה מחמת העסק בבריאות, ייענש ביסורים שלא כדרך הטבע. ויש לבאר, שאף שחייב האדם לעסוק בבריאות גופו, כמו שנאמר 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', וכמו שהזכיר רבינו הפסוק לעיל, ומבטלים תלמוד תורה בשביל כל מצוה שאי אפשר לקיימה על ידי אחרים (מו"ק ט, ב). מכל מקום, יש לבאר, שדברי רבינו נאמרו, רק במי שמתבטל מן התורה כדי לעדן את נפשו שלא יחלה במרה שחורה מחמת דאגותיו, שהיה לו להשיב את נפשו בתורה עצמה, שהיא משמחת לבו של אדם ומשיבת נפש, וכמו שהתבאר בדברי רבינו (בפרשת בחקותי) שהובאו להלן בהערה, והיה לו להבין שהעוסק בתורה, אינו זקוק לתענוגי העולם הזה כדי להשיב את נפשו, ועל כן הוא נענש על מה שהתבטל מן התורה לצורך זה. אבל מי שמתבטל מן התורה לצורך שאר ענייני בריאות, פשוט שאינו נענש על כך, ואף מקיים בזה מצוה של 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'. יד. זה לשון רבינו שם, הקשה שם היפה תואר, וכי בשגעון ינהג, שיכוין ללכת למקום אחר, ורגליו יביאוהו בעל כרחו לבית המדרש. ועוד קשה, למה לא היה חושב בעצמו ללכת לבית המדרש. ועוד, דפשו הכתוב מורה

הוצרכה התורה להשמיענו, שמי שיעסוק בתורה, לא יבואו עליו מחלות ויסורים. על כן פירש, שהתורה מבטיחה בפסוק זה, שאף היסורים שראויים לבא בדרך הטבע, לעוסק בתורה ואינו מתבטל ממנה אף לצורך בריאותו, מכל מקום, לא יבואו יסורים אלה עליו, כי התורה עצמה תגן עליו [על פי דברי רבינו בפרשת בחקותי, שהובאו להלן בהערה]. יג. ראה זוהר חדש (פר' בראשית י, א) וזה לשונו, רבי יצחק אמר, התורה נקראת 'תושיה' בתחילה, ואחר כך 'גבורה', שנאמר (משלי ה, יד) 'לי עצמה ותושיה' וגו', תדע לך, כי בתחילה נקראת 'תושיה', שמתשת כחו של אדם, מפני שיש לו להלחם עם יצר הרע, ולכתת כל גופו בבית המדרש, עדי שירגיל אותו בתורה. כיון שהוא רגיל לעסוק בתורה, אז יש לו שמחה וגבורה, שנאמר 'אני בינה לי גבורה', ר"ל, כשאדם רגיל בתורה ובחכמה, אז יש לו תפארת, ואיזו היא גבורה להלחם מלחמות ה'. על פי דברי רבינו לעיל, יש לומר, שגם זה נלמד ממה שכתובים בענין זה שני פסוקים, האחד בתורה והשני בתהלים, שאם היה כתוב רק פסוק אחד, היינו אומרים שהפסוק מלמדנו, שמי שיתבטל ולא יעסוק בתורה בלי סיבת בריאות, ייענש ביסורים עבור ביטול תורה.

יט

וּבְפָסוּק (שמות טז, טז) 'הוא הִלָּחֵם לְאֶכְלָהּ'. יֵשׁ לְדַקְדָּק, לָמָּה אָמַר 'אֲשֶׁר אֲשֶׁר נָתַן ה' וְכו' נָתַן בְּלִשׁוֹן עֶבֶר, דְּמִשְׁמַע שְׁפָבֵר נָתַן, לְאֶכְלָהּ.

פסוק 'הוא הִלָּחֵם אֲשֶׁר נָתַן ה' לָכֶם לְאֶכְלָהּ'.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְבַאֵר

המלך אומר על עצמו, בְּכֹל יוֹם הֵייתִי מְחֻשָּׁב וְכו' ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, שכוונת דוד מתחילה היתה ללכת למקום עידונים של חולין לשם שמים, כדי לשמח נפשו ולהסיר מעצמו את החולי של מרה שחורה הבאה מחמת הדאגות והטרדות של

יט

טעם המון כטעם המצות שהוציאו ממצרים

מפני מה נכתב 'אשר נתן בלשון עבר וּבְפָסוּק (שמות טז, טז) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הִלָּחֵם אֲשֶׁר נָתַן ה' וְכו' לְאֶכְלָהּ, יֵשׁ לְדַקְדָּק, לָמָּה אָמַר 'אֲשֶׁר נָתַן בְּלִשׁוֹן עֶבֶר, דְּמִשְׁמַע שְׁמַדְבֵּר עַל לֶחֶם שְׁפָבֵר נָתַן לָנוּ ה' בְּעֶבֶר, הִיָּה לֵאמֹר

ציונים ומקורות

כל כך עידון ושמחה, כאילו היה הולך למקום עידונים ושמחות של חולין להשיב נפשו, כמו שהיה רוצה ללכת שם מתחילה, שאף בהילוכו לבית המדרש היה שמת, והיו רגלי מוליכות אותי בשמחה לבית המדרש, כמו שפירש רש"י על פסוק (בראשית כט, א) וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רַגְלָיו [שמשנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת]. טז. לישון המדרש, 'אם בחקותי תלכו' (ויקרא כו, ג), הדא הוא דכתיב (תהילים קיט, נט) 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', אמר דוד, רבוננו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר, למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב 'ואשיבה רגלי אל עדותיך'. טז. תמצית הדרוש: א. העוסק בתורה, אף אם יש בידו עבירות, לא יבואו עליו יסורים, מפני שהתורה מגינה עליו, וזוהי דרשת ריש לקיש. ב. מי שאינו עוסק בתורה, יענש על כך ביסורים מכווערים, אף אם אין בידו עבירות אחרות, וזוהי דרשת רבי יוחנן. ג. פירוש שני בדרשת ריש לקיש, מי שאינו מתבטל מן התורה, אף כדי להשיב את נפשו מדאגותיו, תגן עליו התורה שלא יחלה במרה שחורה. ד. פירוש שני בדרשת רבי יוחנן, שמתבטל מן התורה כדי להשיב את נפשו כנ"ל, מביא הקב"ה עליו יסורים מכווערים שלא כדרך הטבע.

להיפך, ד'ואשיבה רגלי' משמע שהוא היה משיב הרגלים לבית המדרש, שאדרבה, הם היו רוצים ללכת למקום אחר וכו'. אמנם מצד אחר יש לומר, דקרא כתיב 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם', והיכא דשכיח הזיקא לא סמכינן אניסא, ויש לו לאדם להשמר עצמו, שלא לעשות דבר נגד הטבע, דהיינו כמו צנים פחים, דשומר נפשו ירחק מהם, ומשום הכי דוד המלך ע"ה היה מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך, לבית דירה וכו', שהיה רוצה לילך לעדן ולהשיב נפשו מעט, כדי שלא יבוא לידי חולי מרה שחורה, מחמת הדאגות והטרדות המביאות חולי זה מצד הטבע, וכונתו היתה לטובה, כדי לקיים הכתוב 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם'. ואחר כך חשב על הפסוק 'כל המחלה וכו' לא אשים עליך', דקשה, שאם הוא שומע בקול ה' כמו שמתחיל הפסוק 'אם שמוע תשמע', איך סלקא דעתך שישים עליו המחלה, דאצטריך לומר 'לא אשים'. אלא ודאי שבא לומר, שאפילו היו ראויים לבא לפי הטבע, כמו הנדון הזה של דוד, הקב"ה ירחיקם ממנו. ועוד, דהתורה אגוני ומצלי, וכל העוסק בתורה, ייסורין בדלין ממנו, ולכן 'ואשיבה רגלי אל עדותיך', דהיינו מה שהיה הטבע שלי לילך ברגלים במקום עדון ושמחה, השבתי אותו אל עדותיך. אלא דקשיא ליה לבעל המדרש, למה אמר 'ואשיבה רגלי', היה לו לומר 'ושבתי אל עדותיך'. אלא ודאי שבא לרמוז, שכשהיה הולך ללמוד, היה מכיר בטבע שלו

הָיָה לוֹ לֵאמֹר 'אֲשֶׁר נֹתַן' בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. וַיִּרְמֹז לָמָּה שֶׁפָּרַשׁ רַשִׁ"י עַל פְּסוּק (שם פסוק לה) 'אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה', שֶׁאֵף הָעוֹגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טָעְמוֹ בָּהֶם טַעַם מִן. וּמִשׁוֹם הָכִי קָאָמַר 'הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן', זֶה הַמָּן יֵשׁ בּוֹ טַעַם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר כָּבַר טַעְמָתָם בְּעוֹגוֹת.

זרע שְׁמוֹשׁוֹן הַמְבַאֵר

ומפסוק זה למדו שֶׁאֵף הָעוֹגוֹת מִצוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, טָעְמוֹ בָּהֶם טַעַם מִן. וּמִשׁוֹם הָכִי קָאָמַר הַפְּסוּק 'הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן ה'', כְּלוּמַר, זֶה הַמָּן יֵשׁ בּוֹ טַעַם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר כָּבַר טַעְמָתָם בְּעוֹגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם.¹

'אֲשֶׁר נֹתַן' בְּלִשׁוֹן הַזֶּה שֶׁהָיָה עִתָּה הוּא שֶׁהִתְחִיל נִתְיַנְתּוּ.²

אכן באמרו 'הוא הלחם' התכוון משה על הלחם שהיה עמם מכבר, וַיִּרְמֹז בְּדַבְרֵי, לָמָּה שֶׁפָּרַשׁ רַשִׁ"י עַל הַפְּסוּק (שם פסוק לה) 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה',³

ציונים ומקורות

ובחמישה עשר בניסן פסק, שנאמר (יהושע ה, יב) 'וישבות המן ממחרת', אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים, טעמו בהם טעם מן. [ומקור הדברים הוא בגמרא (קידושין לה, א)]. ד. ולכך דקדק הכתוב לומר 'אשר נתן ה'' בלשון עבר, כי באותו הלחם שהוציאו ממצרים נתן ה' את טעם המן, ועתה אמר להם משה שהלחם המונח לפניו יש בו מאותו טעם שכבר נתן להם כשיצאו ממצרים.

א. שעל זה היו מדברים, על הלחם המצוי עתה לפניו, ולא היו יודעים מה הוא. [וכפי הנראה הרגיש בזה גם בעל העקידה (שער מא) ופירש 'אשר נתן ה'' לאדם הראשון בגן עדן]. ב. לשון הפסוק, 'ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נשבת את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען'. ג. לשון רש"י, 'ארבעים שנה', והלא חסר שלושים יום, שהרי בחמישה עשר באייר ירד להם המן תחלה,

מתוך ברכת
והבטחת הרב המחבר

רבנו שמשון חיים נחמני זלה"ה

בבקשתו ותחינתו

בהקדמת ספריו 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

'למען אחי רעי ותלמידי ישאו את שמי על שפתם, ועל הטוב יזכר שמי בפייהם אחר מותי, כאשר בעשר לשונות של תפילה אני מחלה פניהם, ובעל הגמול ישלם במיטב חי אריכי ומזוני טפי לגומלי חסדים טובים.'

* * *

'כאשר אני מחלה פניהם בעשר לשונות של תפילה לברור המנה היפה אשר ייטב בעיניהם בחידושים הללו, ובפרט אחרי מותי כי לימודם יהיה לי להשיב נפש ולעידון רוח ולזכות נשמתי, וצדקה תהיה להם וצדקתם תעמוד להם לאכול בעוה"ז ולשבוע בעוה"ב, ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי.'

* * *

'ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי.' 'ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנכם, חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם.'

- מספרי רבנו שיצאו לאור על ידי 'האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון' •

לפרטים: ארץ ישראל 05271-66450 * 02-80-80-500 ארה"ב 347-496-5657